

BREUS APUNTS D'HISTÒRIA DE LA LITERATURA OCCITANA

Lluís Fornés

Creiem que convé, primer de tot, situar-nos, encara que siga molt esquemàticament, en la perspectiva de la literatura occitana.

En la llengua d'Oc trobem fonamentalment els períodes següents: Del segle IX al XIII, *Clàssic o dels Trobadors*; de principi del XIV a la primera mitat del XVI, *Vulgar*; en la segona meitat comença la *Decadència*; cap a la fi del XVIII s'inicià la *Renaixença*.

Als inicis de la literatura d'Oc trobem diverses obres que evidencien una forta activitat cultural dels clergues occitans. Poemes religiosos: La Passió, fragments de l'Evangelí de Sant Joan, etc. Des del punt de vista literari, el text més important és la Cançó de Santa Fe d'Agèn. Però serà el període comprés entre els segles XII i XIII el que veurà florir la part més important de la literatura occitana: les poesies trobadoresques, que influiran tota la literatura europea. Aquest període s'inicia amb Guilhèm de Peitieu (1071-1126), VII comte de Poitiers i IX duc d'Aquitània. Gran cavaller en la batalla i en l'amor, segons conta la seua *Vida*.

Lo coms de Peitieu si fo uns dels majors cortes del mon e dels majors trichadors de dompnas, e bons cavalliers d'armas e larcs de dompnejar; a saup ben trobar e cantar. Et anet lonc temps per lo mon per enganar las domnas. Et as un fill, que ac per moiller la duquessa de Normandia, don ac una filla que fo moiller del rei Enric d'Englaterra, maire del Rei Jove e d'En Richart e del comte Jaufre de Bretaingna¹.

Per als estudiosos de les poesies trobadoresques, són considerades com a tals que foren produïdes en el període d'aquells dos segles: 2.542 composicions pertanyents a uns 350 poetes de nom conegut, més alguns d'anònims. Tanmateix, alguns autors no dubten a allargar l'època trobadoresca fins al segle XV. Leon Còrdas considera el poeta valencià Jordi de Sant Jordi

¹ Text de Boutièrre-Schuz-Cluzal. Citat per Martín de Riquer: *Los trovadores*, I, Ed. Ariel, 1983, p. 112.

l'últim trobador, en el qual sobreviu la cultura d'oc tot sencera: «Per nosaltres no hi ca cap tall definitiu entre el nostre segle XIII i el XIV català, entre Uc de Sant Circ i Jordi de Sant Jordi»².

Podem dir que la desoccitanització de la llengua es va produir a València. En perdre's la força política occitana, la llengua, tot i ser la transmissora de la brillant cultura trobadoresca, anirà perdent força en els estaments no relacionats amb la poesia. Fins que la puixança econòmica i l'estabilitat política de València aconseguiran una nova forma de veure el món a través d'Ausiàs March i dels prosistes valencians, cada volta més aïllunyats d'Occitània, tan físicament com cultural. I naixerà així la denominada llengua valenciana.

És quan a València apareixen les condicions que la duran a produir el gran Segle d'Or, l'època en què Occitània començarà a entrar en decadència. S'abandonen les regles gramaticals, la llengua esdevé localista i es dialectalitzava de cada punt més, abandonant l'antiga *koiné*. La vida literària és insignificant.

La Renaixença moderna de la llengua d'Oc té lloc sota la influència de l'escola històrica de la fi del segle XVIII. Però el primer escriptor a considerar com a gran restaurador de la llengua i la literatura occitana és Fabre d'Olivet (1767-1825), el qual publicà l'any 1804 *Los Trobadors*, poesies occitanes del segle XII, llibre que marca el principi del retrobament amb la tradició trobadoresca i la identitat occitana.

Dins la Renaixença, la figura més important, guardonada amb el Nobel de Literatura l'any 1904, és Frederic Mistral (Provença 1830-1914), autor, entre d'altres, de la famosa *Mireia*, i de *Lou Tresor dóu Felibrige*, l'obra més important de la lexicografia provençal. Figura polèmica i molt contestada, Mistral intentà una grafia anomenada mistralenca, que s'aparta de la tradició trobadoresca i s'acosta a la llengua parlada a Provença, la qual cosa dificulta la comprensió a la resta d'occitans i molt més als lectors dels Països Catalans.

L'Institut d'Estudis Occitans, fundat el 1945, seguirà la grafia d'Alibèrt, acostada a la tradició. I també a Provença començaran a eixir literats que produiran la seua obra sota aquestes directrius unificadores, rebutjant la línia de Mistral. L'I.E.O. és l'organisme unificador de l'esforç cultural occità en l'actualitat, al seu caliu s'han trobat i es troben tots els noms importants relacionats amb la llengua i la literatura actual: Robert Lafont, Pèire Bec, Joan Boudon, Yves Roquèta, Leon Còrdas, Joan M.ª Ausiàs, etc. I de la darrera fornada: Felip Gardy i Joan Maria Petit. I, en un altre aspecte, tots els poetes de la cançó occitana, el capdavanter dels quals ha estat Martí.

La llengua d'Oc està fortament dialectalitzada. I per al seu estudi, Pèi-

² V. *Trobadors d'aujourd'hui*, Ed. C.P.M. Raphèle-les-Arles, 1975, p. 207.

Poitiers
 Guilhèm de Peizieu
 Limoges
 Gaubert de Peucibòt
 Gui d'Ussèl
 Clermont-Ferrand

AQUITAINE
 Jaufrè Rudèl
 Bordeaux

LIMOUSIN
 Maria de Ventadom
 Bernat de Ventadom
 Auvergne
 Dalfin d'Auvèrha
 Perdigon

TROUBADOURS
 ITALIENS

Marmande
 Cercarnon

Bertran de Born
 Guiraud de Bornèlh
 Rocamadour
 Le Puy

Valence
 Comtessa de Dia
 Sordèl
 Lanfranc Cigala

Gascoigne
 Marcabrun
 Menhor de la Barta

COMTE DE TOULOUSE
 Ramon Jourdan
 Millau
 Monge de Montaudon
 Peire Cardenal
 Gavaudan

SAINT EMPIRE
 Rambaud d'Aurenje
 Dufand
 Bonifaci de Castellana
 Bartolomèu Zorzi

NAVARRRE
 Bernat Marti
 Pau

Albi
 Clara d'Andusa
 Ramon de Miraval
 Peire Vidal

PROVENCE
 Avignon
 B. Sicard de Marvejols
 Ramon de Beucaire
 Bertran Carbonèl
 Rambaud de Vequeiràs

Guiraud de Calançon
 Montségur

ROUSSILLON
 Guilhèm de Cabestanh
 Carcassonne
 Narbonne

MER MEDITERRANEE
 Montpellier
 Béziers
 Marseille

LOUJME
 Llerida

D'ARAGON
 Carverí de Girona
 Ramon Vidal de Besalú

Narbonne
 Montpellier

CATALOGNE
 Guilhèm de Bergadan
 Lo rei Anifús

Barcelona

Beucaire
 Ramon de Beucaire

Jordi de Sant Jordi
 Valence
 Eix

BALEARES
 Ramon Llull
 Palma

re Béc aconsella parlar, més que de dialectes, de *complexos dialectals*. Per a aquest autor, la gran fragmentació dialectal està composta per quatre dialectes. «Dividirem el domini occitano-romànic en quatre grans entitats dialectals: a) el nord occità; b) l'occità meridional; c) el gascò; d) el català.»³.

Aquests estan subdividits en diversos complexos dialectals, la qual cosa ha donat lloc a una gran diversitat. Tanmateix, en l'època actual, la comprensió de la llengua i la transmissió de la comunicació presenta tres sistemes gràfics a considerar:

La lenga d'Oc moderna presenta tres sistemes de grafia: aquell de Mistral, codificat dins Lou Tresor dóu Felibrique, aquell qu'an emprgat Perbòsc e Estiu dins lors òbras, e, per fin, aquell de l'Institut d'Estudis Catalans, de Barcelona, expausat dins lo Diccionari Ortografic, de Pompeu Fabra⁴.

El sistema propugnat per Perbòsc i Estiu serà el que adopte Loïs Alibèrt, i amb ell adquirirà la seua forma definitiva. Hi ha un abans i un després d'Alibèrt marcat pel treball d'aquest gran restaurador de la llengua. Amb ell pren forma definitiva la normativa perquè va saber acostar-la a la grafia usada pels trobadors, que és el punt de confluència de tots els dialectes occitans. Alibèrt recomana també acostar-se tot el possible a les formes de l'Institut d'Estudis Catalans en un gran esforç de recuperació de les arrels de la llengua.

Per tal d'ajudar els lectors subpirinencs, aclarim que la correspondència de les grafies dels sons consonàntics és la següent: **lh** = **ll**; **nh** = **ny**; **n** final no es pronuncia; **r** final no es pronuncia; **l**, en alguns dialectes es palatalitza: **altura** = **autura**; **ch** correspon al so valencià [tx]. Estem segurs que al lector valencià li seran fàcilment identificables les paraules occitanes: lucha, chafar, charrar, chicharra, chiular, les quals es grafien així en aquesta llengua.

Es pot dir que és un vertader miracle que després de set segles de separació cultural i política encara poguem entendre'ns amb els occitans. Tanmateix hi ha una gran quantitat de lèxic que resultarà una mica difícil als nostres lectors, per això acompanyem aquestes pàgines d'un vocabulari mínim per tal d'ajudar la comprensió lectora. La complicació de la creació poètica, però, fa molt difícil de trobar la paraula justa. Confiam en haver encertat en les breus aproximacions que proposem.

Fins ací, aquesta breu introducció a una cultura tan propera i tan allunyada de nosaltres. Potser calga demanar perdó abans d'acabar perquè en un treball tan esquemàtic ens haurem deixat un muntó de coses interessants per ressenyar, però ajuntem una breu bibliografia que pot servir al lector interessat per ampliar una mica aquesta visió.

València. Gener 1988

³ Pèire Bec, *La llengua occitana*, Ed. 62, 1977, p. 41.

⁴ V. Loïs Alibèrt, *Gramatica occitana*, Centre d'Estudis Occitans, Montpelhièr, 1976, p. 7.

Bibliografia

Alibèrt, Loïs: *Gramatica occitana*, Centre d'Estudis occitans, Montpelhièr, 1976.

Alibèrt, L.: *Dictionnaire occitan-frances*, I.E.O. 1966.

Bec, Pèire: *La llengua occitana*, Ed. 62, Barcelona 1977.

Còrdas, Leon: *Trobadors d'aujourd'hui*, Ed. C.P.M. Raphèle-les-Arles 1975.

Lafont, Robèrt: *Nouvelle Histoires de la literatura occitana*, Ed. P.U.F. 2 toms, Paris, 1970.

Mistral, Frederic: *Lou Tresor dóu Felibrige*, Edisud, La Clade, Aix-en-Provence, 1979.

Nouvel, A. i Dupuy, A.: *Historique de l'occitanie*, Montpelhièr, 1976.

Riquer, Martín: *Los trovadores*, 3 toms. Ed. Ariel, 1983.